

Νεκροταφείο Ύστερης Εποχής Χαλκού

Κατά το 1999 σε σύντομη ανασκαφή, που διενεργήθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο νοτίους της καθαυτό Νεκρόπολης στο χώρο των καταλοίπων της Εποχής Χαλκού, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη κανονικού νεκροταφείου λακκοειδών τάφων της Ύστερης Εποχής Χαλκού, το οποίο ερευνήθηκε κατά το 2000 και το 2008. Σε άμεση γειτνίαση με το νεκροταφείο έχουν ανασκαφεί κατάλοιπα Πρώιμης Εποχής Χαλκού και Τελικής Νεολιθικής.

Στον ίδιο χώρο και σε στρώμα ανώτερο από αυτό των ταφών είχε αποκαλυφθεί το 1988 η συγκέντρωση οστράκων από τα οποία προήλθαν 80 περίπου αγγεία με αμαυρόχρωμη διακόσμηση, καθώς και 10 περίπου μυκηναϊκά, ενώ σε σύντομες ανασκαφές είχε αρχίσει να αποκαλύπτεται ορθογώνια διπλή κατασκευή πλακισωμένη από κάθετα τοποθετημένες πλάκες, μήκους 18,50 μ., με κοινή τη μακριά πλευρά.

Παρόμοιες μικρές συγκεντρώσεις και μεμονωμένα αγγεία βρέθηκαν και άλλα στο ίδιο επίπεδο εντός και εκτός των πλευρών των «περιβόλων», με τους οποίους δε φαίνεται να έχουν καμία σχέση, ενώ εντοπίστηκαν και τρεις ταφές με καύσεις σε θήκες από πλάκες. Στην κεραμική του πρώτου στρώματος είναι χαρακτηριστικά τα μεγάλα χειροποίητα αγγεία με αμαυρόχρωμη διακόσμηση, όπως οι πρόχοι, οι τετράωτοι αμφορείς και τα υποστατά, αλλά περισσότεροι είναι οι κάνθαροι μικρού και μεγάλου μεγέθους, τους οποίους έχουμε κατατάξει σε τρεις τύπους, λίγοι είναι οι κύαθοι, και ακολουθούν οι μυκηναϊκοί σκύφοι και τα αλάβαστρα.

Οι λάκκοι των ταφών περιείχαν ενταφιασμούς, εκτός τριών περιπτώσεων, ήταν βαθείς, από 0,80 - 0,90 ως 1 και 1,20 μ., και εισέρχονταν στο στρώμα της Πρώιμης Εποχής Χαλκού. Από τις 33 ταφές οι 12 κατανέμονται σε μία συστάδα με την ίδια κατεύθυνση, εγκάρσια του μεσαίου σκέλους του περιβόλου. Το μέγεθος των λάκκων είναι περίπου ίδιο στις περισσότερες, ενώ οι μεγαλύτεροι λάκκοι των ταφών 3 και 22 με τα χάλκινα ξίφη, καθώς και των ταφών 2, 24 και 26 μπορούν να ερμηνευθούν ως τάφοι ατόμων ανώτερης κοινωνικής θέσης. Διαταραγμένες ήταν μόνο τρεις ταφές, σε ένα λάκκο είχαν γίνει δύο διαδοχικοί ενταφιασμοί και από τις 30 ταφές, στις οποίες διατηρήθηκαν τα οστά, οι 17 ανήκαν με βεβαιότητα σε ενήλικα άτομα και οι 10 σε παιδιά. Η στάση των νεκρών ήταν συνεσταλμένη ή ημισυνεσταλμένη με τα χέρια λυγισμένα στον αγκώνα στις περισσότερες ταφές και ύπτια σε έξι. Εντύπωση

προκαλεί η μικρή ηλικία των ενηλίκων, που κυμαίνεται μεταξύ των 18 και 35 ετών, και αντίστοιχα από τα παιδιά δύο ήταν βρέφη και τα υπόλοιπα από 9 ως 15 ετών.

Κτερίσματα έφεραν όλοι οι νεκροί με εξαίρεση την ταφή 1. Πήλινα αγγεία υπήρχαν σε όλες τις ταφές, πλην τεσσάρων, συνήθως ένα μυκηναϊκό (αλάβαστρο ή πιθαμφορίσκος) και ένα ή δύο χειροποίητα αγγεία, τοποθετημένα κατά κανόνα στην περιοχή των άκρων ποδιών. Οι νεκροί έφεραν όπλα χάλκινα (ξίφη, αιχμές, μαχαίριδια), κοσμήματα σε διάφορα υλικά (χαλκό, ήλεκτρο, υαλόμαζα, λίθο, πηλό), ενώ στα εργαλεία μπορούμε να κατατάξουμε τα πήλινα σφονδύλια και στα παιχνίδια ένα ζωικό αστράγαλο και πέντε μικροσκοπικά οστέινα βέλη. Τα πήλινα αγγεία, όπως προκύπτει από την τυπολογική και ποσοστιαία κατανομή, ήταν 20 μυκηναϊκά και 3ό χειροποίητα, από τα οποία τα 22 έφεραν αμαυρόχρωμη διακόσμηση. Για την κεραμεική με αμαυρόχρωμη διακόσμηση έχουμε να παρατηρήσουμε ότι αντιπροσωπεύονται και οι δύο κατηγορίες, της μονόχρωμης (καστανόμαυρης) και δίχρωμης (καστανόμαυρης και καστανοκόκκι- νης), αλλά και ότι υπερτερεί η δίχρωμη διακόσμηση, που φέρουν 16 αγγεία, από τη μονόχρωμη, που φέρουν 6.

Οι περισσότεροι κάνθαροι, σύμφωνα με την τυπολογική κατάταξη που έχουμε επιχειρήσει, ανήκουν στον τύπο Α με τις υπερυψωμένες οξυκόρυφες λαβές, τον οποίο θεωρούμε προϊόν τοπικού εργαστηρίου, και στον τύπο Β με λαβές που απολήγουν σε ακμή-απόφυση, και από τους τέσσερις κύαθους οι δύο έχουν λαβή όμοια με των κανθάρων τύπου Γ, που μοιάζει με «αυτί». Τα δίσωτα αγγεία-κύπελλα τύπου «Αιανής» έχουν σφαιρικό σώμα, παρόμοιο με της πιεσμένης μυκηναϊκής πρόχου και συνδυασμό κάθετης ταινιωτής, σχεδόν κυκλικής, και οριζόντιας τριγωνικής ή διχαλωτής λαβής.

Από τα όπλα, τα δύο χάλκινα ξίφη ανήκουν στους τύπους C και D της Sandars, οι χάλκινες αιχμές ήταν πέντε φυλλόσχημες και τα χάλκινα μαχαίριδια δύο. Στα κοσμήματα περιλαμβάνονται 18 χάλκινες περόνες, ψήφοι από ήλεκτρο, υαλόμαζα, πηλό, λίθο και χαλκό, που ανήκαν σε ψέλια, περιδέραια ή περίαπτα, και χάλκινες σύριγγες σε αποκλειστικά παιδικές ταφές. Ως κουμπιά ερμηνεύουμε δύο κωνικές λίθινες ψήφους και δύο παραλληλεπίπεδες από ήλεκτρο, ενώ εντοπίστηκε και χάλκινη τριχολαβίδα.

Η μυκηναϊκή κεραμική εντάσσεται στις ΥΕ IIIA και Β περιόδους, ενώ για την αμαυρόχρωμη, η οποία κατάγεται από την αντίστοιχη των μεσοελλαδικών χρόνων

της νοτιότερης Ελλάδας, έχουμε υποστηρίξει ότι είναι ακόμη πρωιμότερη. Σχετικά με την αμαυρόχρωμη κεραμική της Αιανής ή μακεδονική αμαυρόχρωμη ή δωρική, της οποίας φορείς θεωρούνται τα πρωτοδωρικά-μακεδονικά φύλα, αναφέρουμε σύντομα ότι ανήκει σε πρωτοπόρο εργαστήριο, προϊόντα του οποίου έχουν ήδη εντοπιστεί σε γειτονικές περιοχές. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την πρωιμότητά της στηρίζει την άποψή μας για την αναζήτηση της απαρχής της κεραμικής αυτής στο χώρο της Αιανής και της Άνω Μακεδονίας και της απ' εδώ εξάπλωσής της.

Με την ανασκαφή του νεκροταφείου της Ύστερης Εποχής Χαλκού της Αιανής, ανοίγει ο δρόμος για πληρέστερες απαντήσεις σχετικά με τον χαρακτήρα της μυκηναϊκής παρουσίας στην περιοχή του μέσου ρου του Αλιάκμονα. Επαναλαμβάνουμε ότι μυκηναϊκά ευρήματα ολοένα και πολλαπλασιάζονται από τις 28 εντοπισμένες θέσεις στον Νομό Κοζάνης και δεν αποκλείουμε κάποιας μορφής εγκαταστάσεις Μυκηναίων στην περιοχή ειδικά της Αιανής, η οποία γειτνιάζει με τη Θεσσαλία και για την οποία θεωρούμε φυσική την ανάπτυξη ενός δικτύου μετοικήσεων, αλληλοεπαφών, ανταλλαγών και επιδράσεων, όπως αυτές είναι γνωστές και σε προγενέστερες εποχές από τη νεολιθική εποχή (θυμίζουμε τα προϊστορικά των Σερβίων, γνωστά από το 1909, και της Ποντοκώμης λίγο μακρύτερα, από την πρόσφατη έρευνα) και σε μεταγενέστερες ως τα ιστορικά χρόνια.